

РЕЗЮМЕ

РАЗВИТИЕ ФАЛЬШИВОМОНЕТНОГО ДЕЛА НА ЗЕМЛЯХ СЕВЕРО-ВОСТОЧНОЙ ВЕНГРИИ В XV-XVI вв. (ПО МАТЕРИАЛАМ ЗАМКОВ ЗАКАРПАТЬЯ)

Прохненко И. А., Жиленко М. А. (Ужгород)

В нумизматической литературе отмечен феномен присутствия значительного количества фальшивых монет на территории Северо-Восточной Венгрии в XV-XVI вв. Эту группу на закарпатских замках представляют подделки номиналов Владислава V Погробка, Яноша Гуняди, Матяша Гуняди, Владислава II, Людовика и Фердинанда I. О местном изготовлении большинства данных монет свидетельствуют зафиксированные на Королёвском и Невицком замках производственные площадки, где кроме готовой продукции обнаружены сырьё и заготовки для фальшивых номиналов. На основании данных письменных источников и археологических материалов можно утверждать о процессе чеканки на замках Закарпатья в основном венгерских фальшивых монет. Активизация деятельности по подделке совпадает с периодами политической нестабильности в Венгерском королевстве и согласуется с общегосударственными тенденциями денежного оборота.

Ключевые слова: Королёво, замок Нялаб, Невицкий замок, Среднянский замок, фальшивые монеты, сырьё для изготовления подделок, мастер Миклош.

SUMMARY

DEVELOPMENT OF FORGERY ON THE LANDS OF NORTHEASTERN HUNGARY IN THE XV-XVI CENTURIES (BASED ON THE MATERIALS OF THE CASTLES OF TRANSCARPATIA)

I. Prokhnenko, M. Zhylenko (Uzhhorod)

A phenomenon of numerous counterfeit coins from XV-XVI centuries on the territories of northeastern Hungary is highlighted in numismatic literature. Silvered copper forgery of denarii of Louis V Postum, Ioan Hunyady, Mathias Hunyady, Louis II, Ludovicus and Ferdinand I represent this group at the Trascarpathian's castles. Production sites discovered at Korolevo and Nevyts'ke castles prove that most of these coins have been made locally. Besides the final products, the raw materials for coin production and the blanks of fake coins have been discovered at the site too. The written sources and archeological materials argue for prevailing forging of Hungarian coins at the castle of Transcarpathia. An increase in forging activity coincided with the periods of political instability in Hungarian Kingdom and reflected the general trends of money circulation in the country.

Keywords: Korolevo, castle of Nyaláb, Nevyts'ke castle, Serednie castle, counterfeit coins, raw materials for production of coins, magister Miklós.

УДК 94 «439» 18:929 Ж. Перені

БАРОН ЖИГМОНД ПЕРЕНІ: ПОЛІТИЧНИЙ І ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

Поладі Р. Ч. (Ужгород)

У пропонованій статті розглядається політична діяльність і життєвий шлях Жигмонда Перені. Як успішний політик, він відіграв важливу роль у ході угорської революції 1848-1849 рр., а врешті став однією з її жертв. Відзначився як особистість, яка йде в ногу з часом. За всіх життєвих обставин завжди мав свою чітку, обґрунтовану позицію, керувався моральними принципами.

Ключові слова: Жигмонд Перені, комітати, політика, уряд, революція, детронізація, Угорщина.

Особливе місце в ракурсі висвітлення історії Угорщини взагалі та історичного Закарпаття зокрема посідає діяльність Жигмонда Перені, чие ім'я тісно пов'язане з епохою реформ та історією національної революції 1848-1849 рр. Він був серед тих, хто своїм особистим підписом затвердив «Декларацію незалежності» Угорщини, а за власні

переконання, врешті-решт, поплатилися життям. Та незважаючи на свою помітну роль у суспільно-політичному житті того періоду, сучасником якого він був, ім'я Ж. Перені тривалий час залишалося маловідомим для широкого загалу. Тому в рамках даної статті маємо намір розкрити життєвий шлях, політичну діяльність та характеристику особистості

цієї людини.

На даний момент зростає чисельність наукових робіт, присвячених опису життєвого шляху та діяльності угорських суспільно-політичних діячів – особливо тих, хто був пов'язаний із подіями угорської національно-визвольної революції, одним із котрих був барон Жигмонд Перені. Ступінь вивченості окресленої в даній статті проблеми у вітчизняній історіографії дуже незначний. Цьому є дві основні причини: по-перше, мова йде про події двохсотлітньої давності; по-друге, опрацювання архівних матеріалів, що стосуються історії сім'ї Перені і власне Жигмонда Перені, донедавна було практично неможливим. У даній статті ми спираємося переважно на праці угорських авторів. Так, Балаж Керестень [13] дає досить детальний опис роду Перені та діяльності власне Жигмонда Перені. Золтан Фонодь [9] та Антал Добі [8] з позицій жертв подій угорської революції 1848-1849 рр. подають короткі біографії барона. Щоб дати більш-менш цілісну оцінку його поглядів, вдамося до результатів опрацювання архівних матеріалів, зокрема особистої кореспонденції барона.

Народився Жигмонд Перені в сім'ї знатного роду баронів Перені у Чепівцях–Берегардо (передмістя сучасного м. Берегова), що на території колишнього Березького комітату. Цей рід був одним із найбільш знатних в усій Угорщині. Починаючи з 1321 р. з нього вийшло близько сорока наджупанів, тридцять четвертим із котрих був сам Жигмонд Перені [7, с. 152]. Генеалогічне коріння роду сягає ще часів середньовіччя. Цікаво, що прізвище «Перені» вони прийняли пізніше, після того як 1240 р. угорський король Андраш II передав у володіння сім'ї місцевість Перен, що в комітаті Абауй. До цього ж рід мав прізвище «Добош».

Стосовно часу народження майбутнього суспільно-політичного діяча, існують різні версії. Дані різних авторів, як зазначає Балаж Керестень, не збігаються, а отже, точний рік народження досі залишається спірним [13; с. 37]. Антал Добі у своїй праці, написаній ще за життя сучасників подій угорської революції, датою народження називав 18 листопада 1782 р. [8, с. 7]. На протигагу цьому дані більш нових джерел, опублікованих Золтаном Фонадем [9, с. 250], роком народження вказують 1783 р.

Батьки Жигмонда Перені докладали всіх зусиль, щоб їхній син здобув хорошу освіту. Для вивчення юриспруденції молодий Перені виїхав на навчання в Кашша (Кошице). Юридичну практику проходив спочатку в Пешті, а потім – у Пожоні (Братислава). Здобувши ґрунтовні знання, він вже тоді вирізнявся з-поміж інших студентів своїм вільномудством.

По завершенню навчання молодий барон повернувся у родові володіння, розташовані

в Березькому та Угочанському комітатах. Відтоді постійно проживав у Берегові та Чепівцях–Берегардо. В Угочу їздив лише для впорядкування справ своїх тамтешніх земель [11, с. 53]. Із господарських списків рукописної спадщини сім'ї Перені можна дізнатися, що барон мав чимало земельних володінь, косовиць та луків [13, с. 39].

Службову діяльність Ж. Перені розпочав ще 1808 р. як головний нотаріус Березького комітату. Роботу молодий барон виконував із задоволенням. Його виступи на комітатських дворянських зборах відразу привернули увагу слухачів, особливо у зв'язку із закликами до необхідності діяти в дусі тогочасних європейських поглядів, сформульованих у ході Великої французької революції [13, с. 40].

На зібранні Державних Зборів Угорщини 1808 р. барон був присутній як делегат від Березького комітату. Разом із Міклошем Шомшічем він уособлював молоде покоління великих землевласників, котре мало вже нові бачення. На цьому засіданні найактивніше обговорювалися питання про надання військової допомоги Габсбурзькій династії у зв'язку з наполеонівськими війнами. За таких обставин Ж. Перені належав до кола осіб, котрі не заперечували базований на Прагматичній санкції обов'язок угорців на рівні з австрійцями забезпечувати захист і протидію спільному ворогу. Та водночас барон підкреслив, що це можливо тільки за умов отримання правдивих та обґрунтованих даних з боку Відня про реальні потреби армії [11, с. 54].

Завдяки пряломінійності своїх суджень незабаром Ж. Перені став одним із визначних діячів суспільного життя Угорщини того періоду.

25 серпня 1811 р. в Пожоні були скликані Державні Збори, куди делегатами від Березького комітату були обрані Жигмонд Перені та Шамуел Горват. Представники віденської камарилі вже тоді намагалися привернути барона на свій бік, запропонувавши йому високий статус державного службовця за межами сучасного Закарпаття. Така спроба виявилася даремною [13, с. 42].

1814 р. Ж. Перені дворянськими зборами був обраний піджупаном Березького комітату. Своє головне завдання він вбачав у полегшенні важких тягарів обкладеного непосильними податками населення. Першочерговим вважав розвиток комунікацій, оскільки від цього напряму залежав подальший ріст торгівлі й економіки. Увесь свій вплив барон намагався використати для покращення становища свого краю, що в порівнянні з іншими частинами Угорського королівства явно відставав у розвитку. Він не був противником західних ліберальних ідеологій, які все далі поширювалися у суспільній свідомості всієї Європи та вимагали якнайшвидших соціальних і політичних змін [13, с. 43]. Саме через схильність до плюралізму думок, гуманне й раціональне ставлення барона до

реальних обставин і змін, що їх вимагав час, пропорційно до росту особистої популярності зростало й число його заздрісників. Молодого політика почали обмовляти, на нього анонімно подавали доноси, у зв'язку з чим почалося слідство. Хоч довести не вдалося нічого, все ж сфабрикований судовий процес кинув тінь на його репутацію, навіть у власних очах, оскільки з власної ініціативи він надовго полишив публічну суспільно-політичну діяльність, натомість зайнявся господарством [11, с. 55].

У 20-30-х роках XIX ст., незважаючи на меттерніхівську консервативну політику, в Австрійській імперії наближався час змін, передумовою яких було зростання національної самосвідомості її народів, перш за все суспільно більш активної їх частини, до якої, безперечно, можемо віднести й барона Ж. Перені. Цим зумовлене те, що вже в 30-х роках XIX ст. «клаптикова монархія» Габсбургів почала слабшати, незважаючи на всі зусилля австрійського канцлера Клеменса фон Меттерніха та інших прислужників габсбурзького абсолютизму. Показово, що сам Франц I не вірив у довговічність імперії, на чолі якої стояв. Щоправда, після створення «Священного союзу» за себе він вже був спокійний, оскільки іронічно казав, що його і Меттерніха вона ще витримає.

За таких умов 1825 р. Ж. Перені як піджупан Березького комітату знову повернувся до повноцінного суспільного життя. Коли в 1825-1827 рр. були скликані чергові Державні Збори в Пожоні, барон знову представляв Березьку жупу. За час засідання зборів визріли ідеї про нову Угорщину. Барон Перені поповнив ряди опозиційно налаштованих делегатів [14, с. 328]. Управлінський намісник Йозеф (Йосип), одна із ключових особистостей габсбурзької адміністрації того часу, високо оцінював відкрити, патріотичну поведінку угорського барона. І, незважаючи на його опозиційні погляди, запропонував Ж. Перені престижну посаду держслужбовця, звичайно, за межами родових володінь. Цього разу барон погодився. Тож після закриття засідань Державних Зборів він займався політикою вже за межами рідних йому комітатів. Починаючи з 1830-х рр. і власне до своєї смерті був задіяний у центральному управлінні та відзначався на різних посадах в юридичній сфері [9, с. 54]. Уряд Апоні, котрий нав'язував на місцях свою адміністративну систему керування, вбачав у такій політичній постаті загрозу для свого існування. Це стало причиною того, що Ж. Перені було позбавлено повноважень наджупана Угочанського комітату; і в подальшому той працював лише у судовій сфері. В такій атмосфері застав його початковий етап угорської «Весни народів».

1848 рік розпочався політичними і соціально-економічними змінами в Європі, що мали великий

вплив на розвиток подій в Угорщині. Демократична революція, що наприкінці лютого 1848 р. спалахнула у Франції, швидко охопила майже всі країни Європи. Гострі політичні та соціальні суперечності впали на сприятливий ґрунт і на землях багатонаціональної імперії Габсбургів.

Березневе повстання у Відні стало поштовхом до революційного руху в усіх землях Австрії. Вже 13 березня 1848 р. вулиці Відня вкрилися барикадами. Внаслідок всенародного повстання початкова фаза революції призвела до падіння старої влади – було повалено ненависний реакційний уряд Меттерніха [5, с. 126].

Звістка про події у Відні надійшла в Пешт у ніч на 15 березня. Представниками радикальної молоді з ентузіазмом було прийнято «12 пунктів» – програму-мінімум угорської революції. Її зміст було оголошено перед багатотисячним натовпом, що зібрався біля будинку національного музею. Програма, яка від імені угорської нації урочисто проголошувала поширений з часів Великої французької революції лозунг «Égalité. Liberté. Fraternité», включала такі вимоги як скасування кріпацтва, свобода друку та ліквідація цензури, релігійна й політична рівність громадян перед законом, загальне рівномірне оподаткування, створення національного банку, введення суду присяжних, народного представництва тощо [10, с. 68]. 17 березня 1848 р. було створено перший угорський уряд на чолі з представником великих землевласників графом Лайошем Баттяні. Тоді ж у Пешті виник орган революційної влади – Комітет громадської безпеки [4, с. 73-74].

За таких обставин барон Ж. Перені активно включився у процес революційних змін Угорського королівства, оскільки обіймав досить визначне місце у вищих ешелонах влади. Його здібності визнавалися політичною елітою. 16 березня 1848 р. із вікон будинку в Пешті у натовп, що там зібрався, розкидували невеличкі листки паперу з дрібним друкованим текстом, що вміщував питання: «Кого потребує нація для виконання міністерських повноважень?» У переліку імен було названо й барона Ж. Перені, котрого автори вбачали підготовленим міністром юстиції [9, с. 106]. Слід віддати належне цьому факту, адже опинитися в такому списку, та ще й у розпал революції, було зовсім непросто. Більше того, починаючи саме з цього часу ім'я недавнього угочанського наджупана з'являлося в усіх подібного роду списках. Таке ставлення до політика на всіх етапах революції свідчить про його авторитет та лояльність до загальноновизнаних ідей Великої французької революції.

Під час створення першого уряду Лайош Баттяні пропонував Ж. Перені міністерське крісло, але останній відмовився. У листопаді 1848 р., коли Комітет Оборони хотіли реорганізувати в юридично

визнаний уряд, у кожному списку можливих міністрів там було й ім'я барона (спочатку як кандидата на портфель міністра торгівлі, пізніше зовнішніх справ, а насамкінець – як міністра юстиції). У березні 1849 р. радикали також не забували про талановитого політика, як, власне, і пізніший уряд Бертолона Семере, в якому барона вважали солідним претендентом на посаду міністра культури [12, с. 39, 57]. Незважаючи на такі можливості, на відміну від багатьох своїх сучасників, Ж. Перені не рвався за жодним портфелем і жодного разу не був на посаді міністра.

Вже не молодий, зате мудрий барон реалізовував різні доручення угорського революційного уряду. У травні 1848 р. він виконував обов'язки комісара, за участю якого на засіданні Державних Зборів було проголошено унію Угорщини із Трансильванією. В подальшому баронові відводилася помітна роль у діяльності Верхньої палати Державних Зборів, що були відкриті 5 липня 1848 р. Одночасно з цим Ж. Перені виконував і обов'язки надзупана Угочанського комітату [13, с. 58-62]. Він розумів відповідальність і небезпечність тих кроків, на котрі йшов. Дійти такого висновку дозволяє наступний факт. Ще 30 листопада 1848 р., задовго до капітуляції основних сил угорської армії під Вілагошем, Ж. Перені написав заповіт, у котрому чітко висловлювався про розподіл свого майна [1, арк. 3]. Це рішення можна було би пояснити тим, що він вже був у роках. Однак, зважаючи на те що барон в усьому мав свою чітку позицію і не боявся протистояти баченням, які вважав неправильними, маємо підстави думати, що вік тут відіграв чи не останню роль.

У січні 1849 р. указом Державних Зборів революційний уряд та Комітет Оборони були переведені в Дебрецен. (Стосовно цієї події один із найвизначніших діячів революції, Лайош Кошут, навіть написав листа до мешканців Дебрецена, копія якого збереглася серед документів надзупана Угочанського комітату. У цьому листі він висловив свою переконаність у тому, що переміщення столиці зовсім не свідчить про безвихідність ситуації. Користуючись своїм ораторським хистом, Л. Кошут намагався підняти настрій мешканців міста [3, арк. 1]. При ухваленні важливих рішень у квітні 1849 р. згадується ім'я не тільки Л. Кошута, а й Ж. Перені).

В діяльності Державних Зборів у Дебрецені угочанський барон також відзначився. 14 квітня 1849 р. відбулося засідання, результатом якого стало скинення Габсбургів і проголошення незалежності Угорщини. Головуючими на тому засіданні були Жигмонд Перені разом із Палом Алмаші. Показово, що Ж. Перені не просто прийняв до відома ухвалені рішення про детронізацію правлячої династії, а обгрунтовував його необхідність [9, с. 266-268].

Головним чином саме за це пізніше його було страчено.

У процесі придушення угорської «Весни народів» багато осіб із середовища її керівників, зокрема Л. Кошут, Б.Семере, Й. Бем, емігрували в Туреччину. Інші ж або зазнали репресій, або переховувалися від сил реакції. Почалася розправа над учасниками революції. У травні 1849 р.¹ рада австрійських міністрів вирішила піддати їх суворим репресіям [6, с. 233-235].

З тих часів збереглося чимало списків, які містили імена осіб, «жалуваних на смерть». Уперше такий список склав ще в листопаді 1848 р. один із консервативних правих діячів тогочасної Угорщини граф Еміл Дежефі. Він вважав, що дійсних керівників революції потрібно передати військовим судам і безпardonно повісити. Інших також необхідно піддати суду – щоб якомога сильніше налякати, а потім дати їм волю. Е. Дежефі пропонував поділити дійсних керівників революції на три групи:

1) ті, хто керував діями і був рушієм революції;

2) ті, хто посідав визначні місця в адміністративних органах революційної Угорщини;

3) особи, які підтримували роботу попередніх двох категорій [12; с. 10, 11].

Показово, що вже восени 1848 р. граф до другої категорії відніс і колишнього надзупана Угочанського комітату Ж. Перені. Таких списків було чимало, і березько-угочанський барон фігурував у більшості з них.

Запрацювали військові суди, почалися страти. 6 жовтня 1849 р., в річницю смерті невизнаного Національними зборами імператорського комісара Франца Філіпа Ламберга, було страчено 13 генералів революційних військових формувань у місті Ород, а також першого прем'єр-міністра Угорщини Лайоша Баттяні. Щодо виконання смертних вироків на території чотирьох комітатів історичного Закарпаття, то таких відомостей у доступних нам джерелах, принаймні поки що, немає. Однак на рівні з уже згадуваним графом Л. Баттяні та іншими політичними діячами Ж. Перені також став жертвою реакції. Незадовго після капітуляції головних революційних сил угорської армії його було заарештовано в замку сім'ї Богушів, що в комітаті Бігор.

Справу барона було передано для розгляду у військовий трибунал. Найважчою провиною політичного діяча було визнано його діяльну роль у детронізації Габсбургів. Ж. Перені було звинувачено

¹ За результатами більш нових досліджень сучасного угорського спеціаліста з історії цього періоду Роберта Германна це відбулося в червні 1849 р. (Hermann R. Megtorlás az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc után / Róbert Hermann. – Budapest: Útmutató K, 1999. – 128. old.).

чено й визнано винним у державній зраді. Все майно барона було конфісковано, а його самого було засуджено до страти. Вирок було виконано в Пешті 24 жовтня 1849 р. [13, с. 117-119]. Стосовно конфіскації, віднайдено копію повідомлення комісара королівської казни м. Ужгорода Лоші Імре, датованого 29 травня 1850 р. В цьому повідомленні мова йде про передачу документів, що засвідчували володіння барона в Середньому та Чепівцях-Берегардо, які в подальшому в якості «компенсації» переходили у володіння держави. Королівський комісар подає своєрідний список осіб, котрі користувалися цими володіннями в Середньому та Чепівцях-Берегардо на основі орендування від барона, відомості про те, скільки лісу належало Ж. Перені. Наведені дані про гуральню і млин, що також належали барону [2, арк. 1-8]. Комісар також зазначає, що замість інвентаризації висилає оцінювальний лист, щоправда, статистичних даних у повідомленні стосовно сумарної вартості конфіскованого майна не знайдено.

Ж. Перені не плекав у собі надію на помилування, особливо після того як дізнався про страту Л. Баттяні. Навіть в останні години свого життя він хвилювався не за себе, а за свою сім'ю. В останніх своїх листах старий барон просив адресатів не бути байдужими й не залишити його сім'ю напризволяще.

Такого роду джерело як кореспонденція дає можливість «зазирнути в душу» особи. Нижче подаємо два листи Ж. Перені, що публікуються в перекладі на українську вперше.¹ Перший із них був адресований рідній сестрі, Юлії Стойко.

«Пешт, 23 жовтня 1849.

Дорога Юліє!

У веселий для себе час пишу до тебе ці рядки, прийми їх як знак тієї щирої братерської любові, з якою я постійно до тебе ставився. Зі шпальт газет дізнаєшся – ще скоріше, ніж отримаєш цього листа, – що трапилося зі мною. Ми багато розмірковували з тобою на різні теми. І цього разу пишу тобі ці рядки про гарні й величні події, при здоровому глузді. Хай втішає тебе знання того, що твій любий брат і в годину смерті є таким, яким був усе життя, хоч залишилося з нього лише кілька годин.

Сердечно вітаю твого чоловіка, водночас прошу його, як і тебе – мою сім'ю й мого любого сина, малого Жигмонда (*йому було 4 роки – авт.*), не покиньте, адже суд конфіскував усе моє майно. Ти ще не знаєш особисто мою дружину й не бачила сина. Коли познайомишся з ними, то неможливо, щоб твоє серце залишилося до них байдужим!

Своєю смертю я вас не зганьблю. Не забувайте (*про мене – авт.*). Більше того, хай ваша любов слідує за твоїм братом і на той світ як за чесною людиною, котра там, високо, з утішальним поглядом буде дивитися на вас. Дюлу та інших цілую.

Твій ще недовго живий брат
Барон Жигмонд Перені» [7, с. 21].

Другий лист барон написав своєму другу Імре Міко.

«Пешт, 23 жовтня 1849.

Колишній пане інспекторе!

Лише так можу тобі писати, адже допоки отримаєш цього листа, мене вже давно не буде серед живих. Як?.. Про це дізнаєшся з газети. Кілька років тому ми не подумали б, що таке трапиться, правда? Доля так склалася; хоч мужньо буду терпіти. А життя жалує мені вже лише якісь чотири години. Своє добре ставлення до мене будь люб'язний довести через своє ставлення до моєї сім'ї. Ці (*представники влади – авт.*) все моє майно конфіскують. А через те, що маю великі борги, сім'я може опинитися на вулиці (*«koldus botra juthat»*). Ти бачив моїх любих дружину і сина. Чи не зжалиться твоє серце над їхніми долями?

Через мене не журись. У той час, коли ти читаєш цього листа, я вже давно переселився у кращий світ, до того ж ще й із чистою совістю. Але маю тривогу за долю своєї сім'ї. Ти будеш одним із факторів їхньої кращої долі у справі питань про оренду фабрики в Дейді. Май до них серце; цього прошу від тебе в годину своєї смерті. Будь щасливим разом зі своєю сім'єю. А коли час від часу поглядатимеш на сонце, то згадує свого друга.

Жигмонд Перені» [8, с. 156].

Останні листи тих осіб, котрі опинилися в лещатах політичних судів, зазвичай мають особистісний зміст, особливо якщо вони адресовані близьким людям. Ці листи яскраво відображають погляди, цінності та характер кожної людини, певним чином підводять підсумок їхнього життя. В такому ракурсі Ж. Перені не є винятком. На основі вищевказаних листів можна «відчутти» мужність, відповідальність, любов і турботливість їх автора. Риси особистості барона лише підкреслює те, що він проявляв ці якості за складних суспільно-політичних обставин. Не дивно, що історична пам'ять про Жигмонда Перені понині живе, зокрема на територіях його колишніх володінь у сучасному місті Виноградіві.

На завершення скажемо, що заходи, прийняті Віднем після серпневої капітуляції основних угорських сил, були потрібні не тільки через боязнь відновлення революційних дій на території Угорщини. Тим більше, що станом на літо 1849 р. ані

¹ Автор дотримувалася правил смислового перекладу з урахуванням пунктуації української, а не угорської мови.

внутрішньополітичні, ані зовнішньополітичні обставини не слугували на користь прихильників революції. Цього радше потребував статус Габсбурзької династії, її бажання помститися за приниження, а також підкреслити свою зверхність над іншими народами Європи взагалі та своєї клаптикової монархії зокрема. Щодо Ж. Перені, то вкотре знайшли виправдання слова одного з діячів Великої французької революції Ж. Ж. Дантона, суть яких полягає в тому, що люди, яких революція підносить на вершину державної влади, гинуть першими.

Підсумовуючи життєвий і політичний шлях березько-угочанського барона, бачимо, що він жив і діяв у дуже нестабільний період історії. Та незважаючи на це, постійно мав свою чітку позицію,

був людиною честі, сильною особистістю у психологічному відношенні. Саме це й було одним із головних козирів в його успішній політичній кар'єрі. За своїми поглядами барон не був і близько революціонером, радше переконаним аристократом, прихильником монархічної влади. Водночас він розумів необхідність змін у суспільстві, і з цим переконанням узгоджував свої практичні кроки. Коли ж довелося робити вибір між «старим» і «новим», то прийняте ним рішення в подальшому коштувало йому життя. Ім'я Жигмонда Перені надійно закарбувалося в історичній пам'яті угорського народу. Між тим, дослідження його життєвого шляху і в подальшому залишається актуальним.

1. Державний архів Закарпатської області (ДАЗО). – Ф. 60: Сімейний фонд баронів Перені. – Од. зб. 921. – Арк. 3.
2. ДАЗО. – Ф. 60: Сімейний фонд баронів Перені. – Оп. 2. – Од. зб. 782. – Арк. 1-8.
3. ДАЗО. – Ф. 674: Наджупан Угочанської жупи, м. Нодьселлеш. – Оп. 6. – Од. зб. 977. – Арк. 1.
4. Авербух Р. А. Революция и национально-освободительная война в Венгрии в 1848-49 гг. / Р. А. Авербух. – М.: Наука, 1965. – 498 с.
5. История Венгрии / Редкол.: Т. М. Исламов, А. И. Пушкеш, В. П. Шушарин. – В 3-х т. – Т. 2. – М.: Наука, 1972. – 600 с.
6. Andics Erzsébet (Szerk.): A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe 1848-49-ben. – Budapest, 1965. – III. kötet. – 233-235. old.
7. Csátáry G. Levéltári kalászatok (tanulmányok, szövegközlemények) / György Csátáry. – Ungvár-Budapest, 1993. – 215. old.
8. Doby A. Bárok Perényi Zsigmond, a magyar nemzet dicső vértanújának élete / Antal Doby. – Nagy Szőlős, 1899. – 40. old.
9. Fónagy Z. Perényi Zsigmond báró. In Vértanúk könyve. A magyar forradalom és szabadságharc mártírjai 1848-1854 / Zoltán Fónagy. – Budapest: Rubicon, 2007. – 352. old.
10. Gracza G. Az 1848-49-iki magyar szabadságharc története / György Gracza. – Budapest, 1894. – 106. old.
11. Halász I. Az 1848- és 1849-es magyar szabadságharcz kitűnőbb vértanúinak emlékkönyve / István Halász. – Pest: Kassák Könyv és Lapkiadó, 1873 / Reprint. – Budapest, 1999. – 139. old.
12. Hermann R. Megtorlás az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc után / Róbert Hermann. – Budapest: Útmutató K, 1999. – 128. old.
13. Keresztyén B. A Perényiek és Bárok Perényi Zsigmond élete, emléke Ugocsában / Balázs Keresztyén. – Ungvár: KMKSZ, 2000. – 156. old.
14. Révai nagy lexikon: XXI. kötetben. – XV. kötet. – Budapest: Révai testvérek irodalmi részvénytársaság, 1922. – 328. old.

РЕЗЮМЕ

БАРОН ЖИГМОНД ПЕРЕНИ: ПОЛИТИЧЕСКИЙ И ОБЩЕСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ Полади Р. Ч. (Ужгород)

В данной статье рассматривается политическая деятельность и жизненный путь Жигмонда Перени. Являясь успешным политиком, он сыграл важную роль в ходе венгерской революции 1848-1849 гг., а в итоге стал одной из ее жертв. Отличился как личность, которая идет в ногу со временем. При всех жизненных обстоятельствах всегда имел свою четкую, обоснованную позицию, руководствовался моральными принципами.

Ключевые слова: Жигмонд Перени, комитаты, политика, правительство, революция, детронизация, Венгрия.

SUMMARY

BARON ZHIGMOND PERENI: POLITICAL AND SOCIAL ACTIVIST

R. Poladi (Uzhhorod)

This article covers Zh. Pereni's political activities and career. As a successful politician, he played an important role in the Hungarian Revolution of 1848-1849 and eventually became one of its victims. He distinguished himself as a person who kept pace with time. As a personality the Hungarian baron always had a clear, reasonable and sustainable position, was guided by moral principles.

Keywords: Zhigmond Pereni, comitates, politics, government, revolution, overthrow, Hungary.

УДК 726:27-523.42 (477.87) «18»

ОСОБЛИВОСТІ САКРАЛЬНОЇ АРХІТЕКТУРИ ЗАКАРПАТТЯ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Горнецкі В. В. (Виноградів)

У статті автор досліджує основні передумови, що впливали на створення сакральної архітектури Закарпаття під владою Австро-Угорщини, стилеві віяння цього періоду та вплив державно-церковних відносин на духовне життя краю. Мета даного дослідження полягає у визначенні основних тенденцій та закономірностей розбудови сакральної архітектури через огляд найзнаковіших релігійних споруд, створених у цей період. Збудовані в цей період храми, незважаючи на конфесію, якій вони належали, стали культурним надбанням регіону, пам'ятками архітектури, унікальними як за зовнішнім виглядом, так і за своїм наповненням.

Ключові слова: релігія, храми, сакральна архітектура, стилі, конфесії.

Кінець ХІХ - початок ХХ століть став періодом великих трансформацій. Зміни відбувалися в економіці, промисловості, соціальній сфері, особливо в освіті та релігії, як важливих складових життя людства. Численні праці присвячено дослідженню цього періоду, проте й досі залишається не розкритою тема сакральної архітектури, що створювалася на межі століть у Закарпатті.

Духовну сферу досліджували у своїх працях Ю. Данилець і Т. Висіцька, містобудівні здобутки описав Й. Кобаль у праці «Ужгород відомий і невідомий». Проте недостатньо показано сакральну архітектуру, новинки й тогочасні будівничі віяння у найбільших населених пунктах Закарпаття за часів Австро-Угорщини. Мета даної праці полягає у визначенні основних тенденцій та закономірностей розбудови сакральної архітектури через огляд найзнаковіших релігійних споруд, створених у цей період.

За Законом № 20 від 1848 р., виданим на виконання дебреценських реформ, були скасовані привілеї католицької церкви і встановлено повну рівноправність релігій. Згідно з цим Законом кожна з них повинна була виробити свій автономний устрій. А 1867 р. міністр освіти Йосип Етвеш визнав права католиків на церковну автономію [4, с. 65].

Ще 1855 р. імператор Франц-Йосип і Папа

Пій V підписали конкордат (угоду), що містив 36 статей і ряд секретних додатків, які врегульовували відносини церкви і держави. Католицизм було визнано державною релігією. Церквам надавалося право придбання і володіння майном, чимало привілеїв. Світська влада могла переслідувати духовенство за порушення цивільних і кримінальних законів, але за умови попереднього повідомлення єпископа. Але 1868 р. стараннями представників інших віросповідань конкордат фактично втратив силу [1, с. 64].

На початку ХХ ст. на Закарпатті склався ряд причин, що викликали перехід значної частини населення у православ'я. Серед них можна виділити такі: важке соціально-економічне становище, безпосередній зв'язок із вірниками в Америці; латинізація греко-католицького обряду і церкви, відособленість духовенства від народу; вплив християнських центрів, зокрема Афону, на духовне життя населення у Північно-Східній Угорщині [2, с. 43].

Перша світова війна призвела до занепаду промисловості і сільського господарства Закарпаття, викликала масове зубожіння його населення. Значно посилювався і національний гніт. 1916 р. офіційні власті заборонили вживати кирилицю, натомість було введено латинський шрифт. Намагаючись знищити залишки православ'я на Закарпатті,